

مصاحبه سازمانی

گفتگو با دکتر نبوی راد، معاونت دریایی سازمان محیط زیست

خطوط ساحلی و منابع دریایی و به تبع آن جزایر و سواحل؛ عمده ظرفیت‌های گردشگری را به خود اختصاص داده است. نوع استفاده از این منابع به همراه حساسیت‌های موجود در حفاظت و حراست از این عرضه‌ها، واژه پایدار را پس‌وند توسعه، گردشگری و هر فعالیتی از این دست ساخته است برای روشن شدن زوایای این امر گفتگویی را با دکتر نبوی - معاونت محیط زیست دریایی سازمان حفاظت محیط زیست کشور ترتیب داده‌ایم که در ادامه می‌خوانید.

مگر با فرهنگ‌سازی و آموزش. در حوزه دریایی خزر شما می‌بینید که استفاده غیر اصولی از دریا و سواحل به شدت همراه است با آلودگی و همراه است با زباله‌هایی که برای گردشگر چندان آفر است که در این ساحل قدم بزند. طبیعتاً اگر قرار باشد یک چنین تعریفی از گردشگری داشته باشیم این گردشگری پایدار نبوده و با تخریب محیط زیست همراه خواهد بود و فرهنگ‌سازی و آموزش جوامع محلی نیز برای پایداری خود محل می‌تواند یک نکته خیلی مهم باشد.

معاونت چه مجموعه‌هایی دارد؟

معاونت دریایی ۳ مدیریت دارد. یکی مدیریت اکویولوژی دریایی است و مدیریت سواحل است در واقع اکوسیستم‌های ساحلی و مدیریت آلودگی‌ها در این معاونت دیده شده که حوزه کاری‌اش خیلی گسترده است وقتی شما می‌گویید سواحل تمام مواردی که مربوط است به خطوط ساحلی مرتبط می‌شود به این حوزه مدیریت یا اکویولوژی وقتی می‌گوییم تمام مسائل که مربوط به تنوع‌زیستی گونه‌ها و گروه‌های مختلف جهانی و حیات‌وحش می‌شود.

آیا ابزارهای مدیریتی در اختیار سازمان است؟

بخشی از این ابزارهای مدیریتی خصوصاً در محیط‌های ۴گانه‌ای که مربوط به محیط زیست؛ پارک‌های ملی و مناطق حفاظت‌شده و پناهگاه‌های حیات‌وحش، سواحل همین‌گونه است. خوشبختانه در دریای خزر ۴ تا منطقه تحت مدیریت سازمان را در خطوط ساحلی شمال داریم یعنی آن ۴ منطقه‌ای که تحت مدیریت مستقیم سازمان محیط‌زیست است در خطوط دریایی خزر وجود دارد.

بنادر و کشتی‌رانی چگونه است؟

سازمان بنادر و کشتی‌رانی بیشتر قسمت اپرشنال خیلی از این مدیریت‌ها را به عهده دارد. فقط آن قانون ۵۴ که الان بازنگری شده و در حال تحویل نهایی است از دولت به مجلس، بخش در واقع مدیریت‌های مبارزه با منابع آلاینده دریای خزر مثلاً یک کشتی آب آلوده را می‌خواهد وارد دریا کند بنادر کشتی‌رانی می‌تواند با آن برخورد کند یا مثلاً آلودگی نفت اگر ایجاد کند می‌تواند با این‌ها برخورد قانونی کند یعنی بخش عملیاتی با توجه به امکاناتی که در اختیار دارد؛ علی‌رغم اینکه ممکن است خودشان هم در واقع یک جاهایی به

عرصه‌های طبیعی ما متولی زیادی دارد بخشی از آن دست سازمان محیط‌زیست و بخشی دست سازمان جنگل‌ها و مراتع و ... است. سؤالی که اکنون برای نشریه و مخاطبان ایجاد شده این است که مدیریت عرصه‌های طبیعی به‌ویژه دریا بیشتر در کدام سازمان‌ها و چه ارتباطی دارد؟

ما در ۲ حوزه دریای خزر و خلیج فارس و عمان پهنه‌های وسیع آبی واقع در دو قطب شمال و جنوب کشور داریم که بیش از ۴ هزار کیلومتر خطوط ساحلی را در برمی‌گیرد. که این گستره آبی از پتانسیل بالایی برخوردار است که بخش عمده‌ای از آن بکر و دست‌نخورده است. اگرچه صنعت و توسعه در حال پیشروی است و بخشی از این عرصه را تحت تاثیر قرار می‌دهد باز می‌توانیم بگوییم بسیاری از این عرصه‌ها هنوز دست‌نخورده است که نیاز است به مدیریت واحد و مدیریتی که بتواند این‌ها را حفاظت کند و هم بتواند بهره‌وری پایدار داشته باشد چون ما به چیزی که اعتقاد داریم این نیست که ما از پتانسیل‌های طبیعی که در سواحل داریم استفاده نکنیم، بلکه ما اعتقاد به بهره‌وری پایدار داریم برای منابع و ذخایری که ما در مباحث دریایی داریم چه جزایر و چه سواحل که در خلیج فارس و دریای عمان است.

این مسئله چقدر در بحث ساختاری حل شده یعنی سازمان محیط زیست در بحث مدیریت این عرصه‌ها چقدر دخیل است؟

با توجه به حوزه وظایف سازمان محیط زیست که در واقع یک جایگاه ملی دارد بخش دریایی از سال ۸۴ به معاونت دریایی تبدیل شد یعنی از اداره کل به معاونت دریایی ارتقاء جایگاه یافت و این نشان می‌دهد که این اهمیت در دولت و در مسؤلیت ایجاد شده و قابل قبول است. ما در شمال و جنوب در ۲ کنوانسیون کاملاً مشخص؛ کنوانسیون حوزه دریایی خزر و کنوانسیون کویت در جنوب فعال هستیم آن‌هم به لحاظ حساس بودن منطقه دریایی خلیج فارس که به تازگی هم به عنوان منطقه ویژه معرفی شد که این نشان از اهمیت بالای منطقه در سطح ملی و جهانی است منطقه‌ای که به صورت هم‌زمان هم صنعت دارد و هم یک عرصه زیست دریایی است. اکوسیستم آب سنگ‌های مرجانی، اکوسیستم جنگل‌های حرا، اکوسیستم علفزارهای دریا و ... که طبیعتاً بخش عمده‌ای از تنوع زیستی منطقه را به خودش اختصاص می‌دهد یعنی بیش از ۸۰-۷۰ درصد تنوع زیستی دریایی ما در این اکوسیستم‌های ساحلی است از طرفی گستره فعالیت صنعت هم در همین خطوط ساحلی است بحثی هم که جدیداً مطرح شده بحث اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی است که در واقع صنعت جدیدی است که در سطح جهان به صورت مدون شاید ۴ دهه بیشتر سابقه دارد. کانادا شاید بزرگترین کشوری است که در واقع درآمدهای گردشگری سرشاری با توجه به وجود تالاب‌های گسترده‌ای که در این کشور است از آن خود کرده. البته قبل از این بنده معتقد هستم به بخش فرهنگ‌سازی و آموزش به عنوان زیرساخت مدنظر باشد که گردشگری باعث تخریب نشود که امروزه متأسفانه شاهد آن هستیم به گونه‌ای دیگر که فعالیت انسانی و گردشگری با تخریب و آلوده‌ساختن محیط همراه شده‌است. ما در محیط زیست اعتقاد به گردشگری داریم در صورتی که پایداری محیط را به همراه داشته‌باشد این محقق نمی‌شود

نوعی ایجاد آلودگی کنند آنجا ما وارد می‌شویم. به عنوان مثال در بحث لایروبی، سازمان دستورالعملی را ابلاغ کرده است که از ایجاد آلودگی در مناطق آبی در حین لایروبی کاسته شود.

در استان‌ها این مدیریت واحد در استان‌ها چگونه دیده شده است؟

بله، در سطح استان‌ها هم ما این چارچوب‌ها را داریم ولی کاری که ما اینجا داریم بیشتر بخش مدیریتی و برنامه‌ریزی است برای استان‌های ساحلی داریم برنامه‌ریزی می‌کنیم. سواحل دریای خزر در ۲ سال گذشته در شناگاه‌هایی که در خطوط ساحلی است آلودگی میکروبی را سنجش کرده‌ایم بعد دیدیم که در خیلی از این شناگاه‌های ما میزان آلودگی ۱۰۰ برابر حد مجاز است به دلیل وجود فاضلاب‌هایی که از خشکی وارد ساحل می‌شود این‌ها آمده‌ایم قانونمند کردیم، گفتیم مثلا این تیپ آلودگی میکروبی از این میزان اگر بیشتر شود ما دیگر اجازه نمی‌دهیم کسی از آن سواحل استفاده کند مگر این‌که منابع آلاینده آن منطقه کاهش پیدا کند و قابل استفاده شود. در زمینه‌های دیگر، آلودگی نفت است که ما این کار را شروع کردیم در مورد ماهی‌ها و آبزیان هم این کار را از ۲ سال پیش شروع کرده‌ایم و هم‌اکنون ادامه دارد.

آیا سواحل ما به صورت بالقوه این ظرفیت را دارد که بتواند گردشگر را جذب کند؟

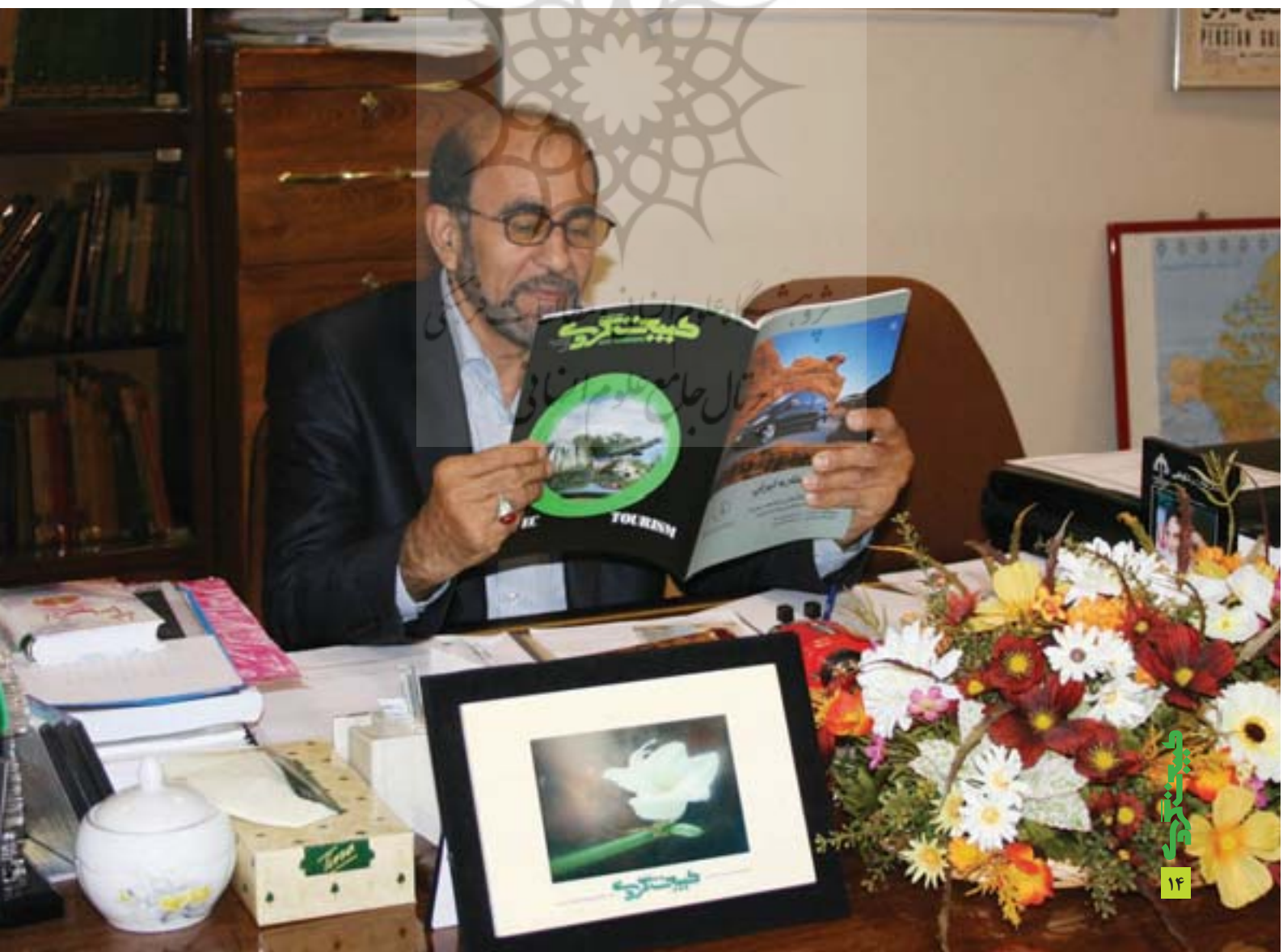
طبیعتا دارند بله در سواحل دریای خزر که می‌توانم بگویم منحصر بفردترین سواحل را ما داریم حداقل در بین کشورهای حاشیه دریای خزر، چون در سواحل شمال و شمال غرب یک چنین پتانسیل‌هایی وجود ندارد. هم‌زمان جنگل و دریا. فقط در سواحل جنوبی دریای خزر است که در حوزه کشور ایران قرار گرفته است و این پتانسیل خیلی خیلی بالایی است و من در یکی دو تا از مصاحبه‌هایی که سال گذشته داشته‌ام در رشت می‌گفتم من توسعه صنعت را اصلا صلاح نمی‌بینم به عنوان یک محیط زیست‌بان و یک معلم دانشگاهی بالاخره تجارب داریم. به جای آن اگر بتوانیم برای جذب گردشگر زمینه‌سازی کنیم هم درآمد است و هم ایجاد اشتغال می‌کند. به اعتقاد من صنعت سواحل خزر در درازمدت تخریب محیط را به همراه خواهد داشت.

این مانع کجاست؟ آیا مانع ساختاری است، یا اجرایی یا مدیریتی؟

مشکل ساختاری، به این دلیل که ماده ۶۳ قانون برنامه چهارم، دولت تصویب کردند که اکنون در حال اجراست که آن هم با اولویت دریای خزر و آزادسازی حریم دریاست. می‌دانید که ماده ۶۳ یک ماده در واقع با تاکید ویژه دولت بود در سواحل دریای خزر که از سال گذشته شروع شد و کارگروهی تخصصی آن شکل گرفت که محیط‌زیست علی‌رغم این‌که در تمام این کمیته‌ها است یک کار گروه را به خودش اختصاص داده و می‌توانم بگویم که این یکی از فعالیت‌های خیلی خوب دوستانم در بحث سواحل و دریاهاست. ساماندهی سواحل و حریم در حال نهایی شدن است. خوب طبیعتا یک سازمان نمی‌تواند متولی کل باشد این قضایا با یک سیستم چند واحدی است که باید به صورت مشترک انجام شود. کارگروه‌هایی که یک مدیریت واحدی داشته باشند الان در کل دنیا هم خصوصا در رابطه با تالاب‌ها یا در سواحل یک‌چنین مدیریتی حاکم است.

بین سواحل شمال و جنوب فرمودید سواحل شمالی از نظر ظرفیت گردشگری مناسب‌تر است؟

سواحل شمالی ما به لحاظ آن ویژگی‌های منحصر بفرد، جنگل‌هایی که به دریا منتهی می‌شود یا در جوار خطوط ساحلی است از جلوه و ویژگی خاصی برخوردار است. البته در جنوب پتانسیل‌های دیگری است که قابل مقایسه با شمال نیست در جنوب ما جنگل‌های حرا را

داریم که بسیار زیبا و منحصر بفرد است حتی ما در اجلاس وزرای قطر پیشنهاد جمهوری اسلامی این بود که ما بتوانیم در بین کشورهای حاشیه خلیج فارس و دریای عمان این زمینه گردشگری را بین کشورهای اسلامی حاشیه دریایی را داشته باشیم.

چه نوع همکاری‌هایی با کشورهای همسایه وجود دارد؟

بحث‌هایی که در دریای خزر است با جنوب کاملاً متفاوت است چون یک دریای بسته است و ما با ۵ کشور ارتباط داریم در حالی که در جنوب یک دریای باز است که با مناطق آزاد مرتبط است و

گرفته‌است. یک مطالعه‌ای در سطح ملی انجام شده که کل کاربری‌ها را تعریف کرده یعنی گفته مثلا در استان گیلان این سواحل برای این کار است و سواحل قسمت‌بندی شده زیرا استفاده از سواحل خودش کلی زیرشاخه دارد یکی می‌خواهد فقط شنا کند یکی می‌خواهد فقط اسکی روی آب داشته‌باشد و ... در زمینه‌های مختلفی که در واقع برمی‌گردد به گردشگری ساحلی بیشتر در آن زمینه دیده‌شده یعنی امکاناتی که من دیدم در حال آماده‌سازی است توسط استان‌های

ساحلی و استانداری‌ها که متولی استانی هستند برای این که در ماده ۶۳ قانون برنامه چهارم بیشتر جنبه‌های گردشگری مردمی در سواحل پیش‌بینی شده است.

یکی از منابع آلاینده می‌تواند همین گردشگران باشند. برای این چه تدبیری اندیشیده‌اید؟

تمام آن ساختارهایی که در دریا یا در سواحل می‌خواهد شکل بگیرد باید از مسیرهایی باشد که ایجاد آلودگی نکند مثلا از چوب استفاده شود تا فلز و موادی که ایجاد آلودگی می‌کند و راه‌کارهایی را تعریف کرده‌ایم که در خیلی از کشورها استفاده می‌شود از متریالی استفاده شود که ایجاد آلودگی کمتر بکند به جای اینکه مثلا قایق موتوری باشد که هم ایجاد سر و صدا و هم ایجاد آلودگی می‌کند. شما قایق‌های پارویی استفاده کنید که هم جنبه آلودگی‌اش کمتر است و هم اینکه سر و صدا ایجاد نکند. تمام موارد پیش‌بینی شده که حتی در آن خطوط ساحلی حریم دریا که بحث بود ارگان‌ها از چادر و سایه‌بان استفاده کنند. چیزهایی که بعد می‌شود جمع کرد یعنی ساحل همیشه باید آزاد باشد یعنی آزادسازی حریم دریا.

موضوعات کاملاً متفاوت است ولی در شمال هنوز تعریف نشده یعنی هنوز جای بحث دارد تا بتوانند به یک نتیجه واحدی برسند که بتوانند بحث آب‌های مشترکی که مدنظر است مشخص شود چون آب‌هایی که تحت مدیریت کشور ماست در جنوب خزر مشخص است ولی در شمال هنوز روی آن جای بحث است به لحاظ مدیریت اکولوژیکی دریای خزر که همان کنوانسیون تهران است شکل گرفت، نهایی شد و امضاء شد و الان هم در دومین اجلاسی که در آبان‌ماه سال جاری در تهران داریم با وزرای کشورهای حاشیه دریای خزر که بخشی از این مصوبات بین کشورها نهایی خواهد شد پروتکل تنوع‌زیستی، و یکی دوتای دیگر از پروتکل‌ها در حال نهایی شدن هستند.

یک کار جالبی که در سازمان محیط زیست اجرا شده است ایجاد شده واحد طبیعت‌گردی است که همان ارتباط ارگانیک را به جای اینکه پراکنده صورت گیرد در خودش ایجاد کرده که بتواند با معاونت‌های مختلف این ارتباط را برقرار کند که کار خوب و مناسبی هم است. ارتباط معاونت با این دفتر چگونه است؟

فعالیت آنچنانی ما با این دفتر نداریم برای بخش عرصه‌های طبیعی جنگلی است تا سواحل ولی یکی از کارهای اولویت‌دار معاونت دریایی این است که بتوانیم در بحث سواحل و گردشگری در سواحل هم وارد شود تا جایی که در واقع در حیطه کاری ما است.

آیا مطالعاتی برای شناسایی کاربری‌های سواحل انجام شده است؟

بله ما مطالعه کردیم نقشه‌های GIS هم تهیه کردیم که حالا توسط خود معاونت دریایی صورت

آیا تالاب و منابع آبی داخل کشور نیز در حوزه کاری این

معاونت می‌باشد؟

از زمانی که معاونت دریایی شکل گرفت قبلا ریاست محترم سازمان نظرشان این بود که کل منابع تحت پوشش معاونت دریایی باشد ولی از سوی معاونت‌های دیگر اعتراضاتی شد که قرار بر این شد که تمام حوزه‌های آبی که در داخل خشکی است تحت مدیریت معاونت محیط‌طبیعی باشد و دریاها و خطوط ساحلی و تالاب‌های دریایی تحت مدیریت معاونت دریایی.

همزمان ۲ میلیون نفر را می‌تواند پذیرا باشد خوب این خیلی جاذبه خوبی است و پتانسیل‌هایی را ما داریم که می‌توانیم از آن استفاده کنیم حتی در جهت تحقیق و در جهت استفاده بهینه از این پتانسیل‌ها متأسفانه هنوز حرکت خوبی نشده‌است.

چه توصیه‌هایی در بحث سواحل و توریسم دریایی دارید؟

آموزش گردشگری ساحلی مقدم است، مشکلاتی که ما در عرصه‌های طبیعی داریم آلودگی است. مثلاً کلاردشت که طبیعت بسیار زیبایی دارد و شاید ۵۰-۶۰ درصد مردم رفته‌اند و از نزدیک دیده‌اند ولی وقتی طبیعت به این زیبایی کثیف می‌شود باعث تآثر است. این مسئله واقعا زنده است در شان ما نیست کشوری با این همه فرهنگ و سابقه علمی و تاریخی و روندهایی که در توسعه صنعت داریم در فناوری‌های مختلف داریم دیگر واقعا زشت است که ما به مردم بگوییم که زباله‌ایتان را نریزید این مسئله تکنولوژی نیست که بگوییم بلد نیستیم اولین قدم این است که بتوانیم این مسئله را اشاعه دهیم، یکی از وظایف رسانه‌های ما این است از رسانه‌ها بیشتر قبول می‌کنند تا از ما. این نشریه بسیار بسیار می‌تواند گام مؤثری باشد در توسعه فرهنگ گردشگری.

بین سواحل شمال و جنوب کدام یک ظرفیت جاذبه گردشگری دارد و این زمینه را دارد که کار تاسیساتی رویش صورت بگیرد؟

آن مناطق ۴گانه ما در دریای خزر بهترین جلوه‌ها را در عرصه شمال دارد در جنوب هم که اکوسیستم‌های ساحلی ما است، می‌دانید که مرجان‌ها متنوع‌ترین اکوسیستم دریایی جهان به‌شمار می‌رود همان‌طور که ما در خشکی‌ها می‌گوییم جنگل‌های حاره‌ای یا بارانی غنی‌ترین اکوسیستم خشکی است در دریا هم آب‌سنگ‌های مرجانی جزء ذخایر جهانی به‌شمار می‌روند یعنی اگر چه ممکن است در سواحل کشور ما در خلیج فارس و دریای عمان ما مرجان داشته باشیم ولی جزء ذخایر جهانی است درست است که در مملکت ما است سرزمین ما است ولی به عنوان ذخایر جهانی است و جایگاه جهانی دارد چون به شدت حساس است نسبت به تغییراتی که اتفاق می‌افتد مثلاً سال گذشته بر اثر گرمایش زمین دمای آب به بالای ۲۶ درجه رسید و باعث شد که تقریباً ۸۰-۹۰ درصد مرجان‌های ما در خلیج فارس تا عمق ۶ متر همه از بین رفت. این‌ها بسیار بسیار حساس هستند به تغییرات دما PH و آلودگی و ... چون خودشان شاخص سلامت یک محیط هستند اگر یکی از شما آب‌سنگ مرجانی را زنده دیدید این نشان می‌دهد که آنجا در سلامت کامل به‌سر می‌برد یعنی خودش یک شاخص خیلی خوب است که برای سلامت محیط. از این‌ها می‌توانیم به روش‌های مختلف در بحث گردشگری استفاده کنیم شما یک مکان‌هایی را در عمق ۳ متر یا ۵ متر برای بازدیدکنندگان مشخص می‌کنید که با زیردریایی مشاهده کنند.

کار دیگری که می‌توانیم بکنیم سیکواریم است که قبل از انقلاب هم بحث بود ولی شکل نگرفت ولی ما می‌توانیم بگوییم که چنین کاری را در خیلی از جزایری که تونل‌های شیشه‌ای زده می‌شود و در خیلی از جزایر دنیا مثل استرالیا و آمریکا ایجاد شده و بزرگترین سیکواریومی که الان در آمریکا است

عکس‌ها: عباس جعفری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی